

¹ Сумський вісник. - 1941. - 5 листопада.

² Там само. - 16 листопада.

³ Там само. - 20 листопада.

⁴ Там само. - 23 листопада.

⁵ Там само. - 27 листопада.

⁶ Там само. - 4 грудня.

⁷ Там само. - 11 грудня.

⁸ Там само. - 14 грудня.

⁹ Там само. - 25 грудня.

¹⁰ Там само. - 1943. - 20 січня.

¹¹ Там само. - 4 лютого.

¹² Там само. - 19 травня.

¹³ *Гайдабура В.М.* Театр між Гітлером і Сталіним. Україна 1941-1944 рр. Долі митців. - К.: "Факи", 2004. - С.307-308.

¹⁴ Відродження (Ромни). - 1941. - 28 листопада, 5 грудня.

¹⁵ *Нестеренко В.А.* Театри на Сумщині в роки німецької окупації 1941-1943 рр. // Матеріали п'ятої Сумської обласної наукової історико-краєзнавчої конференції (20-21 листопада 2003 р.). - Ч.ІІ: Історія Сумщини з найдавніших часів до кінця ХІХ ст. Новітня історія Сумщини. - Суми: СумДПУ ім.А.С.Макаренка, 2003. - С.139.

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ВАРН У СТАРОДАВНІЙ ІНДІЇ ЗА «ЗАКОНАМИ МАНУ»

Авраменко О., студент групи Юм-73

Характерною рисою суспільства Стародавньої Індії є його варновий устрій. Саме належністю до певної варни визначався рід занять людей, їх права і обов'язки. Такий особливий суспільний лад сформувався під впливом ідеології брахманізму, яка у свою чергу формується з ІІ тисячоліття до н. е. Головні її положення викладені в релігійно-літературних збірниках Ведах. Саме Веди ділили людей на чотири варни, які створені богами з різних частин тіла Пуруші – світового тіла і Духа, прабатька усіх живих істот. Першу варну становили жерці (брахмани), другу – світська і військова знать (кшатрії), до третьої відносилися прості общинники: селяни, ремісники, скотарі (вайші), четверті – підкорене аріями, але вільне місцеве населення (шудри).

Спочатку відмінності між варнами, особливо між першими трьома, не були надто виразними, але згодом вони все більше поглиблювалися. Варни отримували релігійне освячення, ставали спадковими, а перехід з однієї в іншу став майже неможливим. Релігійні вірування захищали цю соціальну систему, а також права і привілеї трьох вищих варн.

Однак не тільки релігійні вірування та уявлення забезпечували стабільність відносин між верствами суспільства, захищали статус варн. Ці функції виконували також джерела права. Основним і найвідомішим джерелом права Стародавньої Індії були «Закони Ману». По суті це був збірник дхарм, який називали законом.

«Закони Ману» містили інформацію про обов'язки людей різних варн, закріплюють одвічні правила життя всього суспільства. Вони і були створені «з метою визначення в належному порядку обов'язків його (брахмана) і (членів) інших (каст), мудрий Ману, що походить від Самосуцого, склав цей збірник» (I,102). Або «шудру нехай брахман-хазяїн примусить виконувати принизливі послуги, бо він створений Самосуцим для слугування брахманові» (VIII,413)

Цей збірник оспівує могутність брахманів, їх зверхність над усіма іншими варнами, тримає в полі зору забезпечення їх існування, привілеї, матеріальні інтереси. Наприклад, тільки брахмани могли набути право власності на річ шляхом одержання дарунка. Вайші ж, наприклад, могли взяти річ в позику під відсотки або шляхом оплати за виконану роботу, кшатрії могли лише здобути річ, а шудри – тільки купити.

«Закони Ману» визначили рід заняття всіх варн. Так, вивчення і навчання Вед, принесення жертв за себе й інших, а також подання й одержання милостині вони встановили для брахманів (I,88). Охорону підданих, подання милостині, жертвоприношення, вивчення Вед вказано для кшатріїв (I,89). Пасіння худоби, подання милостині, жертвоприношення, торгівлю і лихварство – для вайшів (I,90). І тільки одне заняття призначене для шудр – обслуговування всіх інших варн з покорюю (I,91). При чому обслуговування брахмана вважалося найкращим заняттям для останніх (X,123). Цар міг примусити шудр до роботи на себе один день на місяць (VII,138). Якщо ж хтось жив через пожадливість заняттям вищих, цар міг його вигнати, позбавити майна (X,96). Ті, хто намагався виконувати чужі обов'язки, одразу ж випадав зі своєї варни.

Нерівність варн підкреслювалася і такою нормою: «Одна чверть (єпитимії) за убивство брахмана вимагається (як очищення) за убивство кшатрія, одна восьма – за убивство вайші, а за убивство шудри – одна шістнадцята» (XI,127).

У відносинах власності привілеї також надавалися вищим варнам. Так, брахман міг упевнено користуватися речами шудри (VIII,417). Схожі принципи були і в зобов'язаннях – боржник нижчої варни повинен був заплатити борг навіть роботою (боргове рабство). Представник же вищої варни міг віддавати борг поволі і це було справою його власного сумління. (VIII,177). Те ж закон визначав і щодо штрафів. З вайшів податку брали «одну восьму частину зерна, одну двадцяту інших прибутків, принаймні в одну каршапану з шудри» (X,120)

У галузі шлюбно-сімейних відносин розлучення дозволялося тільки нижчим варнам. А брахмани могли мати кілька дружин. Взагалі, шудра міг взяти у дружини тільки шудрянку, вайша – шудрянку і з своєї варни, кшатрій – з обох названих і своєї, брахман – з усіх чотирьох. (III,13). Спадкувати майно могли тільки сини, але сини від різних дружин спадкували не рівні частки, якщо дружини належали до різних варн. Також із спадщини брахмана брахман (син дружини брахманки) міг взяти чотири частини, син дружини кшатрійки – три, син дружини вайші – дві, а син шудрянки – одну (IX,153).

Соціальний консерватизм проявлявся й у вкрай презирливому ставленні до шудрів, у жорстокості покарань, які могли застосовуватися до них. Закони говорять: «шудра, навіть відпущений хазяїном, не звільняється від обов'язків слугування, бо вони є природженими до цього» (VIII,414). Шудрі не дозволялося нагромаджувати багатства, навіть якщо він мав таку можливість (X, 129).

Норми кримінального права також носили варновий характер. Якою частиною тіла людина нижчої касті заподіє ушкодження людині вищої касті, саме вона і повинна бути відрізана (VIII,279). Суворо охоронялася честь і гідність вищих варн. Наприклад якщо шудра обляяв когось із вищої варни, йому відрізали язика. Важкі види покарань застосовували до осіб, які вчинили злочин проти осіб вищих варн. М'які ж застосовували до осіб вищих варн. Смертна кара до брахманів не застосовувалася. Від покарання можна було відкупитися: за кшатрія – 1000 корів, за вайшу – 100, за шудру – 10. Отже, «Закони Ману» були покликані зберігати непорушність існуючого суспільного ладу, а також надійно захищали привілеї вищих варн.

1. Хрестоматія з історії стародавнього світу / за ред. академіка В.В.Струве. – Том 1. – К., 1953. – с. 266-271.

2. Хома Н.В. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2007.

Науковий керівник – доц. Нестеренко В.А.